

PODOABE DE AUR DESCOPERITE LA ROMULA PĂSTRATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI DE ISTORIE AL R. S. ROMÂNIA

de MIRCEA SFÎRLEA

Numeroase obiecte de podoabă din aur au apărut în descoperirile de la Romula (sat Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt) și sînt prezentate în expoziția de bază a Muzeului de Istorie al R.S.R., secția Tezaurul istoric. Faptul că acestea au rămas inedite ne-a determinat să le supunem unei sumare examinări, cu scopul de a le integra în contextul istoric și în circuitul valorilor artistice din Dacia romană.

Cum vechile rapoarte de săpături arheologice au rămas în mare parte nepublicate, nu cunoaștem, deocamdată, condițiile de descoperire și nici materialele cu care sînt asociate, ceea ce ne obligă să le stabilim cronologia și să le analizăm utilizînd metodele de artă comparată, raportîndu-le permanent la descoperirile similare din așezările romane de pe teritoriul țării noastre. De asemenea, în limita posibilităților, ne vom referi și la unele analogii din alte zone ale Împeriului roman.

1. — Ac de păr. Inv. nr. 9344. Este lucrat din os, cu capetele fixate în manșoane de aur. Manșonul din partea superioară a piesei are aspectul unei urne cu baza și gura evazate și ornamentate cu impresiuni oblice, iar corpul, bombat, e decorat cu caneluri. În alveola din gura urnei a fost fixată o piatră, care nu s-a mai păstrat. Manșonul din partea inferioară a piesei e simplu, neornamentat. Dimensiuni : L. = 79 mm ; greutate aur 2,27 gr.

Similitudini : — F. H. Marshall, *Catalogue of the Jewellery, greek, etruscan and roman in the Departments of Antiquities*, British Museum, London, 1911 (= BMCJ) ; inv. nr. 3142, p. 375, pl. LXXXI — ornament în formă de krateros, Comarmond Coll., 1817. Sec. III. — Ac de păr descoperit la Tomis, inv. nr. 8580 (în colecția Muzeului Național). Sec. al III-lea. — Pandantiv în formă de kantharos. Tomis, Muzeul de Arheologie Constanța (= MAC), inv. nr. 3968. Sec. al III-lea. — „Archeologiai Értésito” (= AÉ), II, 1885, p. 197, fig. 30 (din regiunea Győr). — „Bulletin de la Société Bulgare” (= BSAB), II, 1911, p. 272 — din tezaurul de la Arcear. Sec. al III-lea. — Într-un sarcofag dezvelit la Romula de Cezar Boliac s-a găsit un „elegant ac de aur de păr din fildeș”, împreună cu alte obiecte de podoabă și cu monede de bronz (ultima fiind emisă de Caracalla), D. Tudor, OR³, p. 411.

2. — 34 foițe de aur. Inv. nr. 9309-9342. Sînt părți componente ale unei diademe funerare sau votive. Sînt decupate din foiță subțire

de aur și au forme variate : a) opt frunze de stejar din foiță extrem de subțire, prin impresiune s-a realizat o rețea fină de nervuri. L. = 42 mm ; l. = 28 mm ; b) fragment din frunză de stejar (lipsește partea superioară și ramificația superioară din partea stângă) ; c) două frunze din foiță extrem de subțire de aur, avînd imprimate nervuri foarte fine. L. = 34 mm ; l. = 25 mm ; d) patru aplice rombice din foaie de aur. Prin impresiune e realizată o diagonală din care pornesc de-o parte și de alta impresiuni unghiulare. L. = 25 mm ; l. = 15 mm ; — e) aplică rombică, deteriorată, decupată dintr-o foiță mai subțire decît precedentele. Inițial a fost ornamentată cu impresiuni unghiulare dispuse simetric față de diagonala mare, șifonată, laturile sînt întregi. L. = 25 mm ; l. = 15 mm ; f) patru aplice rombice din foiță de aur, șifonate, deteriorate. L. = circa 22 mm ; g) trei aplice triunghiulare din foiță de aur roșiatic, ornate prin impresiuni : o mediană din care pornesc linii oblice dispuse simetric. l. = 14 mm, l. 16 mm ; h) aplică triunghiulară din foiță de aur galben, deteriorată, neornamentată ; i) aplică ovală, alungită, din aur roșiatic, decupată dintr-o foaie mai groasă decît la celelalte piese. L. = 43 mm, l. = 12 mm ; j) douăsprezece fragmente din foițe extrem de subțiri. Greutate totală = 3,73 gr. Sec. II—III. Inedit.

În perioada anilor 1837—1842, în săpăturile făcute de banul Mihail Ghica, a fost dezvelit sarcofagul tinerei Claudia Amba. Din inventarul funerar fac parte mai multe frunze de dafin și de stejar decupate din foițe de aur. Alte asemenea foițe au fost găsite lângă schelet, formînd probabil o a doua diademă (D. Tudor, OR³, p. 410—411). Nu avem certitudinea, dar e posibil ca frunzele și elementele de diademă catalogate aici să provină din sarcofagul Claudiei Amba.

Similitudini : — Ulmetum, 4 frunze de stejar ; MIRS, inv. nr. 9494—9497. Inedit. — Alba Iulia, cunună din frunze de stejar lucrate din foiță de aur. MIRS, inv. nr. 54598. Inedit. — B.C.H., XCV, 1971, p. 785, fig. 16, din Thasos. Sec. al II-lea, p. 920, fig. 265, din Locrida. — BCH, XC, 1, 1966, p. 340, fig. 98-99, din Kyrenia-Cipru, datate din perioadele elenistic II și roman I ; p. 380, fig. 142, într-un mormînt de lângă satul Ayos Serghios (veche necropolă a Salaminei). Perioada romană.

3. — *Fragmente de diademă*. Inv. nr. 9144-9161. Sînt 18 fragmente de frunze obținute prin decuparea unor foițe extrem de subțiri din aur. Un fragment se pare că provine de la o aplică rombică. G = 0,86 gr. Inedit.

4. — *Elemente de diademă*. Inv. nr. 9161-9308. 147 foițe de aur decupate în formă de romburi, inimioare, ovaluri și triunghiuri. G. = = 3,40 gr. Inedit.

5. — *Cercel*. Inv. nr. 9139. Montura cercelului cuprinde o casetă cilindrică din foaie de aur, în care se afla montată o piatră care nu s-a mai păstrat. Caseta e prevăzută cu o ramă circulară din foaie de aur, decorată prin ștanțare în forma unei rozete cu 6 petale despărțite prin impresiuni radiale. De partea inferioară a ramei este sudată o plăcuță de aur ornamentată prin decupare : un romb flancat de pătrate și x-uri. Pe spatele plăcuței sînt sudate 3 verigi mici de care se suspendă cîte

un pandantiv, pe care este înșirat un tub de aur decorat cu 3 muluri, sub care se află înșirată o perlă veritabilă. Tortița cercelului e formată dintr-o sîrmă de aur îndoită în cîrlig. Sec. al III-lea. Dimensiuni : $L = 45 \text{ mm}$; $\varnothing = 15 \text{ mm}$; $G. = 4,45 \text{ gr.}$ Inedit.

Similitudini : — cercel de aur cu camee și 3 pandantive. Tomis, în sarcofag, str. Flămînda, 1964. Sec. al III-lea. Expus la Muzeul de Arheologie Constanța, inv. nr. 4922. Inedit ; — cercel din colecția D. Papazoglu. MIRS, inv. nr. 9669. Inedit ; — pereche de cercei din vechea colecția MNA, azi la MIRS, inv. nr. 9501-9502. Sec. al III-lea. Inedit ; — cercel. Tomis, 1912, MIRS, inv. nr. 11406. Sec. al III-lea. Inedit ; — cercel. Tomis, din vechea colecție MNA, inv. nr. Aul42. Azi la MIRS, inv. nr. 9576, — cercel. Tomis, MAC, inv. nr. 3973. Sec. al III-lea ; — mai multe piese asemănătoare fac parte din colecția Maria și dr. George Severeanu, Muzeul de istorie a Municipiului București. Mihai Gramatopol și Virgilia Crăciunescu, *Les bijoux antiques de la collection Marie et dr. G. Severeanu du Musée d'histoire de la ville de Bucarest*, în „Revue roumaine d'histoire de l'art“, tome 4, 1967, p. 143-144, inv. nr. 77, pl. X/4, nr. 76, pl. X/10 ; nr. 78, pl. X/8 și nr. 79, pl. X/13 datează aceste piese din colecția Severeanu în sec. al VI-lea, altele chiar în secolul următor. Pentru încadrarea cronologică a cerceilor de acest tip autorii se bazează pe studiul lui Anastase K. Orlandos, *Époque byzantine et post-byzantine*, în volumul *Collection Hèllène Stathatos*, vol. III, Strassbourg, 1963, nr. 211-213 și nr. 222. Față de această datare avem serioase rezerve, ținînd seama de faptul că în Dacia romană și în Moesia Inferior au fost în uz asemenea bijuterii mai ales în sec. al III-lea. Piese de același fel sînt semnalate și în alte zone ale Imperiului roman, în special în Peninsula Balcanică, în Mediterana orientală și în provinciile asiatice, unde au fost frecvent utilizate în sec. al III-lea. De exemplu, în *Collection Hèllène Stathatos*, vol. II, nr. 58 și p. 62, sînt publicate piese similare date în sec. al III-lea. Aceeași datare se întîlnește și în BMCJ, nr. 2650 (din Smirna, sec. II—III), nr. 2652 (colecția Castellani, sec. al III-lea), nr. 2659-2660 (din Tortosa, Siria, date cu monede emise de Septimius Severus), nr. 2665 (sec. III) și nr. 2688 (colecția Commarmond). Sec. al III-lea ; — J. Myres, *Handbook of the Cesnola Collection of antiquities from Cipru*, Metropolitan Museum, New-York, 1914, p. 401, nr. 3965 (sec. al IV-lea) ; — AE, V, 1885, p. 197, fig. 11-15 : cercei cu discuri alveolate și ornamentate cu impresiuni, descoperiți în Ungaria și Bulgaria.

În concluzie, opinăm pentru datarea acestor cercei în perioada finală a stăpînirii romane în Dacia, respectiv în sec. al III-lea. După părăsirea Daciei de administrația romană asemenea piese nu mai apar în nici o descoperire pe teritoriul țării noastre, iar în sudul Dunării, în sec. al IV-lea, se adoptă alte modele și altă manieră de lucru.

Prezența acestor cercei în Dacia sudică poate fi pusă în legătură cu elementele culturale orientale pătrunse în Dacia, iar atelierul din care provin îl punem în corelație cu orașul Romula, în care s-au mai descoperit piese asemănătoare.

6. — *Pereche de cercei*. Inv. nr. 11416-11417. Descoperiți de maiorul D. Papazoglu în săpăturile din anul 1864. Montura cerceilor este for-

mată dintr-o casetă rotundă, prelungită lateral cu o bordură din foaie groasă de aur; în interiorul ei era montată inițial o piatră susținută de două ghiare (piatra nu s-a mai păstrat). De marginea bordurii sînt sudate două plăcuțe semicirculare, de care sînt suspendate două pandantive din sîrmă pe care sînt înșirate cîte o piatră albastră, piriformă. Tortița cerceilor are forma unui cîrlig din sîrmă de aur, cu un capăt sudat pe spatele casetei. Sec. al III-lea. Inedit. Dimensiuni : L. = 26,4 mm ; G. (totală) = 5,42 gr.

Cerceii pun aceleași probleme ca piesa de la nr. 5.

7. *Cercel*. Inv. nr. 9138. Este prevăzut cu o montură din foaie de aur modelată prin impresiuni în forma unui mănunchi de frunze alungite. Tortița, sudată pe spatele monturii, formează un cîrlig, iar capătul celălalt este modelat într-o buclă; lîngă aceasta mai e sudată o verigă mică, ambele susținînd cîte un pandantiv pe care e înșirată o almandină piriformă. Sec. al III-lea. Dimensiuni : L. = 42 mm ; G. = 2,14 gr. Inedit.

8. *Cercel*. Inv. nr. 11412. Cercelul este prevăzut cu o casetă tronconică din foaie de aur în care se află incastrată o almandină șlefuită caboșon și perforată longitudinal. Aproape de marginea superioară a casetei e sudată o ramă circulară din foaie de aur decorată prin impresiune cu motivul șnurului răsucit. Tortița cercelului este formată din două sîrme de aur : un capăt al acestora este aplatizat și sudat pe reversul casetei, iar extremitățile libere sînt deformatе. Sec. al III-lea. Dimensiuni : L. = 19 mm ; Ø monturii = 19 mm ; G. = 1,43 gr. Inedit.

Similitudini : — cercel. Tomis, MAC, inv. nr. 1106. Sec. al III-lea ; — cercel. Mamaia, MAC, inv. nr. 4100. Sec. al III-lea ; — cercel. Tomis, MAC, inv. nr. 3975. Sec. al III-lea. Inedit : — motivul funiei răsucite se regăsește imprimată pe bordura unei casete cordiforme descoperită la Tomis. Sec. al III-lea, MIRSR, inv. nr. 9558 ; — B. Filov, în BSAB, II, 1911, p. 272, fig. 3 și p. 273, fig. 4 ; manieră similară în tezaurul de la Arcear ; — motivul imprimat al funiei răsucite se mai întîlnește pe bordura medalionului de la Drobeta-Tr. Severin (M. Gramatopol și V. Crăciunescu, în RRHA, 4, 1967, p. 150, nr. 160, pl. XII/8) ; — medalion de proveniență necunoscută. Bibliografie : Erika Zwierlen Diehl, *Antike Gemmen in deutschen Sammlungen*, Band II, München, 1969, p. 190, nr. 150, pl. 92. Datat în sec. al III-lea.

9. — *Pereche de cercei*. Inv. nr. 11410-11411. Cerceii au forma unei verigi din sîrmă de aur cu capetele terminate în buclă și cîrlig. La baza buclei e sudat un disc oval, bombat, din foaie de aur, avînd centrul marcat cu o pseudogranulă, obținută „au repoussé”. Sec. II—III. Dimensiuni : Ø = 15 mm ; G. totală) = 1,59 gr.

Similitudini : — pereche de cercei, Histria, MIRSR, inv. nr. 8982-8983. Sec. II—III. Inedit ; — cercel, Histria, MIRSR, inv. nr. 8980—8981. Sec. II—III. Inedit ; — cercel, Tomis, MAC, inv. nr. 3823. Sec. II—III. Inedit ; — pereche de cercei, Tomis, MIRSR, inv. nr. 9572—9573. Sec. II—III. Inedit ; — pereche de cercei, Tomis, MAC inv. nr. 3976. Sec. II—III. Inedit ; — pereche de cercei, Costinești, jud. Constanța, MIRSR, inv. nr. 9653. Sec. II—III. Inedit ; — pereche de cercei, Callatis, MAC, bibliografie : „Pontice”, II, 1969, p. 101, fig. 20 ; — pereche de cercei,

Noviodunum, jud. Tulcea, în colecția Muzeului Deltei Dunării-Tulcea, bibliografie : „Dacia“, N.S., IV, 1960, p. 534, fig. 5/1-2 ; — M. Gramatopol și R. Theodorescu, *Vechi podoabe de aur în colecția Academiei R.P.R.*, în „*Studii și cercetări de istoria artei*“, XIII, 1966, nr. 1, p. 71, nr. 76 și 77 pl. XVII/2-3 — piese din colecția D. A. Sturdza (aflate în expunere la MIRS) ; — o piesă similară se mai află la Cabinetul numismatic al Academiei R.S.R., inv. A/51 (*ibidem*, p. 73, pl. XVII/1) ; — în aceeași lucrare se află publicate două perechi de cercei cu disc (colecția ing. C. Orghidan, în expunere la MIRS), iar o altă pereche de cercei din aceeași colecție se găsește în patrimoniul aceluiași cabinet numismatic, inv. nr. 2/59 și 2/60 (*ibidem*, p. 71, nr. 78—79, pl. XVI/4-5).

Se pare că aria de răspîndire a acestui tip de cercei a cuprins în special partea răsăriteană a Imperiului roman, Peninsula Balcanică și Dacia. Pentru a contura această arie, menționăm că au fost descoperite piese asemănătoare în *Palestina* (BMCJ, p. 229, nr. 2664, pl. LIII — de la Eleutheropolis, împreună cu monede emise de Hadrian), în *Egipt* (*ibidem*, p. 292, nr. 2501, pl. LIII, din Naukratis), în *Siria* (*ibidem*, nr. 2532, pl. LIII, din Tortosa) și în *Cipru* (*ibidem*, p. 293, nr. 2524, 2526, pl. LIII, din Amathus și p. 289, nr. 2462, 2464 și 2480, pl. LIII din Enkomi) ; — „The Burlington Magazine“, sept. 1972, p. 13, pereche de cercei cu disc, provenind din estul Mediteranei ; — *Roman Treasures from Anatolia*, în „The Illustrated London News“, october, 1973, p. 99, lanț avînd la închizător discuri asemănătoare cu ale cerceilor de la Romula, dar cu marginea perlată, descoperit la Kocakisler, Turcia ; — B. Filov, *Le trésor romain de Nikolaevo*, în BSAB, IV, 1914, fig. 9 ; — BCH, XCVI, fig. 33, din Khandia (Cipru). Sec. II—III.

10. — *Cercel*. Inv. nr. 9346. Cercelul are aspect circular și este executat dintr-o sîrmă de aur care se îngustează spre capete ; unul dintre acestea formează o buclă ce se termină înfășurată odată pe anou. Celălalt capăt se înnoadă pe buclă. Sec. II—III. Dimensiuni : $\varnothing = 9,5$ mm ; G. = 0,28 gr. Inedit.

Similitudini : — cercel descoperit la Tomis, în săpăturile arheologice din 1962 din zona Gara Veche, bloc D, M4. MAC, inv. nr. 3715. Sec. al III-lea. Inedit ; — cercel descoperit în anul 1959 la Tomis în săpăturile arheologice de pe str. Fr. Engels. MAC, inv. nr. 3890. Sec. al III-lea. Inedit ; — pereche de cercei, Tomis, descoperită în același loc. MAC, inv. nr. 3982. Sec. al III-lea. Inedit ; — cercel descoperit la Tomis în anul 1964, în săpăturile de pe șoseaua Portului, într-un cavou. MAC, inv. nr. 4972. Sec. al III-lea. Inedit ; — numeroase piese asemănătoare se află în expunere la Muzeul de Istorie al R. S. România, provenind din colecția D. A. Sturdza sau descoperite la Romula și Sucidava.

11. — *Cercel*. Inv. nr. 9345. Similar cu piesa catalogată la nr. 10, cu diferența că bucla se termină înfășurată de 3 ori pe anou. Sec. al III-lea. Dimensiuni : $\varnothing = 11$ mm ; G. = 0,31 gr. Inedit.

12. — *Cercel*. Inv. nr. 9136. Asemănător cu piesa catalogată la nr. 10. Sec. al III-lea. Dimensiuni : $\varnothing = 8,2$ mm ; G. = 0,40 gr. Inedit.

13. — *Cercel*. Inv. nr. 9137. Similar cu piesa catalogată la nr. 10, de care diferă prin faptul că sîrma a fost obținută prin ciocănire și pre-

zintă numeroase neregularități. Sec. al III-lea. Dimensiuni : $\varnothing = 7,4$ mm ; Gr. 0,15 gr. Inedit.

14. — *Cercel*. Inv. nr. 11414. Cercelul e format din două fire perlate de aur alăturate și sudate între ele. Pe zona de sudare au fost aplicate granule de aur dispuse la distanțe egale. Sistemul de închidere nu s-a păstrat. Se pare că la un capăt cele două fire alăturate formau o buclă, iar la celălalt capăt sîrmele au fost aplatizate prin ciocănire, devenind o singură foaie de aur care forma, probabil, cîrligul. Sec. al II-lea. Dimensiuni : \varnothing 20 mm ; G. = 2 gr. Inedit.

Similitudini : — BMCJ, nr. 2578, p. 298, pl. LIII (colecția Castellani). Sec. al II-lea ; nr. 2613, p. 301, pl. LIV (aceeași colecție), sec. al II-lea ; nr. 2612, pl. LIV (idem) ; nr. 2679, pl. LV, prevăzut cu perle, sec. I—II.

15. — *Cercel*. Inv. nr. 11413. Verigă din sîrmă groasă de aur cu capetele petrecute și prevăzute cu bulb. Spre unul dintre capete se mai păstrează urmele unui decor striat. În mod obișnuit, de asemenea anou era suspendat un pandantiv mobil, care nu s-a păstrat. Sec. al II-lea. Dimensiuni : $\varnothing = 25$ mm ; G. = 3,20 gr. Inedit.

Similitudini : — BMCJ, nr. 2588, p. 299, pl. LIV — cercel similar, cu pandantiv, sec. al II-lea (colecția Castellani) ; nr. 2587, p. 299, pl. LIV, similar, cu pandantiv (colecția Franks Bequest).

16. — *Pendantiv de cercel*. Inv. nr. 9140. Pendantivul este lucrat dintr-o foaie de aur. Are forma unui disc cu mijlocul bombat și cu o nervură lată. În centrul discului este sudată o casetă mică, rotundă, în care se află montată o piatră sau o perlă care nu s-a mai păstrat. La baza părții bombate a discului și pe marginea bordurii se află cîte un cerc din sîrmă de aur ; spațiul dintre ele este acoperit de o foaie de aur decorată prin impresiuni, sugerînd motivul șnurului răsucit. Pe reversul pendantivului se mai păstrează o parte a tortiței cercelului, din sîrmă aplatizată, fragmentul se termină cu o buclă. Sec. al III-lea. Dimensiuni : $\varnothing = 15$ mm ; G. = 1,45 gr. Inedit.

Similitudini : — M. Gramotopol și V. Crăciunescu, în RRHA, 4, 1967, p. 143, nr. 64, pl. IX, fig. 16 și p. 143, nr. 63 ; — BMCJ, nr. 2532, pl. LIII (din Siria), sec. II—III și nr. 2463, pl. LIII (din Cipru).

17. — *Pendantiv*. Inv. nr. 9141. Pendantivul este lucrat din foaie de aur ; de formă alungită, e puțin turtit lateral, zonă ornamentată „au repoussé”. Intrucît lipsește aproximativ jumătate din piesă, nu putem preciza natura decorului. Sec. II—III. Dimensiuni : L. = 30 mm ; $\varnothing = 13$ mm ; G. = 3,09 gr. Inedit.

Similitudini : — pereche de cercei cu disc piramidal și pandantiv globular. Tomis. MIRS, inv. nr. 11352—11353. Sec. II—III ; — M. Gramotopol și V. Crăciunescu, în RRHA, 4, 1967, p. 143, nr. 74, pl. X/15 și nr. 75, pl. X/9 (pe care autorii, în baza unor analogii prea îndepărtate, îi datează în sec. V—VI) ; — BCH, XCVI, fig. 32, din Khandia (Cipru). Sec. II—III.

18. *Mărgea tubulară*. Inv. nr. 9143. De formă prismatică, cu 4 laturi, dintr-o foaie subțire de aur ; interiorul este gol. Extremitățile sînt consolidate cu cîte un manșon îngust din foaie de aur, decorat cu o șanțuire.

Piesă dificil de încadrat cronologic — probabil să fie datată în perioada romană, datorită locului descoperirii. Dimensiuni : L = 23 mm ; l. = 5 mm ; G. = 0,77 gr. Inedit.

19. *Pendantiv de cercel*. Inv. nr. 9142. E constituit dintr-o sîrmă subțiată la un capăt, unde se află înșirată o mărgea din sticlă verde, de forma unui cilindru aplatizat. La capătul celălalt formează o mică verigă. Sec. II—III. Dimensiuni : L = 19 mm. Inedit.

Similitudini : — numeroși cercei cu pandantive asemănătoare au fost descoperiți la Tomis, Sucidava, în colecțiile D. A. Sturdza și ing. C. Orghidan.

20. *Inel*. Inv. 9343. De formă semicirculară, este lucrat dintr-o bară de aur cu secțiunea rotundă. Capetele barei sînt mult lățite pentru a susține șatonul — o casetă mare, ovală, din foaie de aur cu marginile deteriorate. Piatra din montură nu s-a păstrat. Sec. I—II. Dimensiuni : O = 24 mm, Ø = 200 mm ; G = 4,10 gr. Inedit.

Similitudini : — C. Preda, *Découvertes récentes dans la nécropole romaine à Callatis*, în „Dacia”, N.S., IX, 1965, p. 236, fig. 3/3 și 12/1 ; — Mansei Arif Müfid, *Grabhugelforschung in Osttrakien*, în BIAB, XIII, 1939, p. 169, fig. 125, piese datate în prima jumătate a sec. I î.e.n. ; — E. Pernice - F. Winther, *Das Hildesheimer Silberfund*, 1909, p. 21—24, pl. I-II ; — M. Bucovală, *Două morminte de epocă romană timpurie la Tomis*, în „Pontice”, I, 1968, p. 283—284, mormintul nr. 459, fig. 18. Inelul are gemă : profilul unei femei spre stînga, cu părul bogat, căzut pe umeri și strîns în creștet cu o panglică. Sec. I î.e.n. ; — inel similar descoperit la Tomis. MAC, inv. nr. 3977. Sec. I î.e.n. Inedit.

Acest model de inel e utilizat în mod curent în perioada cuprinsă între sec. I î.e.n. — I e.n. Cum Romula apare în așezarea romană în primii ani după cucerire, opinăm pentru datarea piesei aflată în discuție în prima jumătate a sec. I e.n.

Orașul Romula a avut o situație privilegiată în cadrul Daciei Inferior, fiind centrul administrativ al acestei provincii pe toată durata stăpînirii romane. Încă din primele momente ale existenței așezării romane, componența etnică a locuitorilor Romulei a fost eterogenă. Aici și în împrejurimi au fost stabiliți numeroși veterani ai unităților participante la cucerirea Daciei, precum și diverși cetățeni și peregrini din toate părțile imperiului. Conform informațiilor epigrafice și descoperirilor arheologice, la Romula a predominat colonizarea cu elemente etnice din provinciile balcanice, din Grecia și din provinciile orientale.

Cel puțin pentru începuturile vieții urbane de la Romula, un rol important l-au avut unitățile militare recrutate mai ales din Commagene și din nordul Siriei, care au avut garnizoana în oraș și pe territorium¹. Alături de acestea, la colonizare a participat un mare număr

¹ Ne referim în special la Cohors I Flavia Commagenorum și Numerus Sutorum Sagittariorum, care au avut lungi perioade garnizoane la Romula (cf. D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a III-a, Edit. Academiei, București, 1972, p. 347 și p. 352-353).

de orientali, sirieni, veniți mai ales din jurul Palmirei². Acești coloniști sudici și orientali au contribuit la vehicularea prin comerț a unor categorii de obiecte de lux și la răspîndirea în Dacia Inferior a unor culte specifice Orientului³. Concomitent, orientalii au adus și o puternică influență elenică⁴.

Din punct de vedere economic, Romula își datorează prosperitatea marilor bogății agricole ale teritorium-ului său⁵.

Încă de la începuturile vieții urbane, Romula, fiind cel mai important centru administrativ al Daciei Inferior, a întreținut numeroase relații comerciale cu zone îndepărtate ale imperiului. Din prima jumătate a sec. al II-lea e.n., de exemplu, importa ceramică de lux din Gallia, Italia nordică, din Africa și de pe țărmurile Mării Adriatice⁶. Dar cele mai numeroase piese de import descoperite la Romula și în celelalte așezări ale Daciei Inferior reflectă orientarea comerțului spre provinciile de limbă greacă din Balcani, Asia Mică și Siria⁷, fenomen explicabil prin preponderența coloniștilor și a unităților militare din aceste zone.

Dezvoltarea economică și rolul de capitală provincială a creat Romulei premisele pentru activitatea unor importante ateliere meșteșugărești de diferite genuri.

În rîndul artelor minore, o mare dezvoltare a luat-o la Romula gravarea pietrelor semiprețioase sub formă de geme și camee. Astfel, atît în așezare, cît și în morminte au fost descoperite numeroase geme și nuclee rezultate din reziduurile atelierelor, marcînd o îndelungată și rodnică activitatea. Din analizele stilistice întreprinse pînă acum rezultă că aceste ateliere au funcționat în perioada anilor 150—250. Temele gravate arată predominarea tratării divinităților legate de preocupările agricole. Repertoriul intagliilor este inspirat de efigiile monetare și din caietele de modele care circulau în tot imperiul, iar piața de desfacere cuprindea întreaga zonă a Daciei Inferior și împrejurimile⁸.

Pietrele semiprețioase șlefuite simplu sau prelucrate sub formă de geme și camee erau utilizate numai în montura unor bijuterii, ca : inele, medalioane, cercei, elemente de colier etc. Sub acest aspect, însăși prezența unor ateliere de gemari atît de prolifici și cu o durată de activitate atît de îndelungată presupune existența unor meșteri specializați în prelucrarea metalelor prețioase, necesare confecționării podoabelor în care erau montate pietrele semiprețioase. Spre aceeași concluzie ne conduce și numărul mare de obiecte din aur și argint descoperite la

² D. Tudor, *Les Syriens en Dacie Inferieure*, în „Annales archéologiques arabes”, 1971, p. 72—73.

³ *Ibidem*, p. 74 (cultele Atargedis, Jupiter, Dolichenus, Jupiter Termansgad).

⁴ D. Tudor, *Orașe*, p. 353 ; OR³, p. 125.

⁵ Teritorium-ul Romulei cuprindea așezările romane de la Slăveni, Gostavăț, Devesel, Comana, Frăsinet, Redea, Caracal, Cezieni, Radomir, Leu, Zănoaga, Osica de Sus și Dioști (cf. D. Tudor, OR³, p. 185 ; idem, *Orașe*, p. 351).

⁶ D. Tudor, OR³, p. 80.

⁷ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, Edit. Științifică, București, 1965, p. 323.

⁸ *Ibidem*, p. 316 ; D. Tudor, OR³, p. 95—100 ; D. Tudor, *Pietre gravate la Romula*, în „Apulum”, VI, 1967, p. 209—228.

Romula, fapt ce ne determină să considerăm acest mare oraș și capitală a Daciei Inferior ca pe un important centru de bijutieri.

În cadrul descoperirilor de obiecte de aur, la Romula predomină elementele pentru diademe funerare, cercei și inele. Cele mai numeroase și mai variate obiecte atestate pînă în prezent sînt cerceii. Aceștia au aspecte variate, de la cerceii simpli, filiformi, terminați cu buclă și cîrlig, pînă la cei complicați, prevăzuți cu pietre semiprețioase și cu pandantive. De altfel, aceștia din urmă se întîlnesc mai des, aparținînd din punct de vedere stilistic primei jumătăți a sec. al III-lea.

Se remarcă mai ales somptuozitatea cerceilor care au o casetă prevăzută cu o bordură decorată prin impresiune cu motive radiale sau ale șnurului răsucit. Asemenea cercei au și pandantive pe care sînt înșirate pietre semiprețioase. Prin similitudinile depistate pînă în prezent, tipul cerceilor aflați în discuție își are originea în Orientul roman, de unde s-au răspîndit în toate provinciile balcanice și în Dacia. În ceea ce privește teritoriul țării noastre, cercei asemănători apar numai în așezările din Dacia Inferior și în orașele vest-pontice, nu și în așezările din interiorul arcului carpatic. Aceasta se datorează relațiilor economice foarte strînse ale Olteniei romane și ale zonei Dobrogei cu lumea balcanică și orientală.

Cerceii lucrați într-o manieră similară au rămas în uz și în sec. IV—VI, dar numai în provinciile Imperiului roman de răsărit și în perioada incipientă a Imperiului bizantin⁹, nu însă și pe teritoriul țării noastre.

La Romula au fost descoperite pînă în prezent numai cîteva inele¹⁰. După toate aparențele, și inelul găsit la Balș¹¹ a fost lucrat tot la Romula; spre această concluzie ne îndrumă atît aspectul său rudimentar, cît și cameele aflate în montura sa. Acestea reprezintă genii funerare — posibil pe Thanatos. Geme cu reprezentări similare au fost descoperite frecvent la Romula, într-o tratare asemănătoare celor aflate în montura inelului de la Balș¹².

Din punct de vedere stilistic, se observă orientarea tematică a bijuteriilor de aur descoperite la Romula spre podoabe sudice și mai ales spre cele provenind din Orientul roman, lucru explicabil prin prezența la Romula a unităților militare și a coloniștilor orientali.

La definirea Romulei ca centru de bijutieri contribuie și faptul că podoabele descoperite sînt inspirate din arta romană orientală, dar sînt executate într-o manieră adesea stîngace, provincială.

Totodată, se mai impune o constatare, și anume aceea că, deși la Romula se manifestă permanent prezența elementului etnic geto-dac, podoabele descoperite nu indică nici o legătură cu vechea artă geto-dacă anterioară stăpînirii romane, ci ele se integrează în marele curent al artei imperiale romane.

⁹ Anastase K. Orlandos, *Stathatos*, III, p. 211.

¹⁰ D. Tudor, *OR*³, p. 506, nr. 187 — inel în colecția Muzeului Olteniei-Craiova.

¹¹ M. Gramatopol și V. Crăciunescu, în *RRHA*, 4, 1967, p. 145, nr. 98, pl. VI/19.

¹² D. Tudor, *Pietre gravate la Romula*, p. 215, nr. 3, fig. 4/10 și p. 219, nr. 44,

**PARURES EN OR DECOUVERTES À ROMULA CONSERVÉES
DANS LA COLLECTION DU MUSÉE D'HISTOIRE DE LA R. S. DE ROUMANIE**

Résumé

Cette communication présente le fond de parures en or trouvées dans le patrimoine du Musée d'Histoire de la R. S. de Roumanie découvertes à Romula (com de Dobrosloveni, le village de Reșca, dep. d'Olt).

Romula, ancienne capitale provinciale de la „Dacia Inferior“, a réuni toutes les conditions pour déployer une riche activité économique et artistique.

Dans cette ville a fonctionné dans la période 150—250 de n.è. un important centre d'usinage pour les pierres sémi-précieuses sous forme de gemmes et camées et probablement il y avait aussi des ateliers où les bijoutiers pouvaient sortir dans les parures les pierres gravées.

Dans le périmètre de la ville on a découvert de nombreux bijoux qui trouvent leurs analogie surtout dans les provinces orientales de l'Empire romain et dans la Péninsule Balcanique, fait explicable par la présence à Romula des unités militaires et des colons venus de ces zones.